

Tájékoztató Rákosi elvtársnak a társadalombiztosítás átszervezéséről, mai helyzetéről. (1951. október 26.)

Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár (SZKL 2/16. cs. 1. öe. 32–37.)

A dokumentum az Szakszervezeti Társadalombiztosítási Központ (SZTK) 1951. október 26-án kelt összesítő jelentése, melyet Rákosi Mátyáshoz címeztek. Az összegzés fontos forrás a társadalombiztosítás anyagi, szervezeti, és politikai helyzetének megértéséhez a fordulat évét követő időszakban.

Társadalombiztosításba bevontak létszáma és kategóriái

A társadalombiztosítás átszervezését, központosítását a Szakszervezeti Tanács ma már lényegében befejezte. Nyolc társadalombiztosító intézetet egyesítettünk, egységes biztosító intézetet hoztunk létre. Jelenleg csak a vasutasok biztosító intézete van még kívül az SZTK-n, de ez is már a Vasutas Szakszervezet irányítása alatt dolgozik.

A Szakszervezeti Társadalombiztosítási Központhoz most a következők tartoznak, mint ténylegesen dolgozók és nyugdíjas biztosítottak:

Általános ágon (ipar, keresk. közl. házf. és házt. alk.)	1 568 000
Közfoglalkoztatottak	240 000
Gazdasági munkavállalók (bélyegrendszer)	277 000
Mezőgazdasági termelőszövetkezeti tagok	97 800
Kisipari termelőszövetkezeti tagok	29 400
Kollégiumi és egyéb szakiskolai hallgatók	35 700
Együtt	2 247 900
Vasutasok	140 000
Nyugdíjas vasutasok	70 000
Mindösszesen	2 457 900

Családtagokkal együtt mintegy 4 400 000 dolgozó van bevonva a társadalombiztosításba, ez az ország lakosságának több mint 45%-a. Az egyes kategóriákra szóló kimutatásban már az utóbbi hónapban némi változás van, új munkások jönnek az iparba, egy bizonyos réteg nyugdíjba megy, de a megadott számok az 1951. szeptemberi helyzetet tükrözik vissza.

Decentralizálás

A régi társadalombiztosítást a túlzott központosítás és hatalmas bürokrácia jellemezte. Ez vonatkozott az orvosi gyógykezelésre, gyógyszerellátásra, gyógyászati segédeszközökre, kórházi, vagy szanatóriumi beutalásokra, terhességi, táppénz és

temetkezési segélyek központban való fizetésére. A társadalombiztosítási központokban állandóan nagy tömegek vártak ügyük elintézésére, emiatt igen sok volt a panasz, az óriási bürokrácia ugyanakkor nem tudta gyorsan kiszolgálni, elintézni az ügyeket.

1950 szeptemberében fogtunk hozzá a társadalombiztosítás decentralizálásához. Jelenleg 1 800 üzemben, hivatalnál, intézménynél vannak megszervezve a társadalombiztosítási tanácsok. Ezek a tanácsok 5–14 tagúak, az üzemi bizottság vezetése, ellenőrzése mellett dolgoznak. Ma már az említett 1 800 helyen az üzemben fizetik ki a táppénzt, a családi pótlékot, a szülési és halálozási segélyeket.

A Szaktanács egységes irányelveket dolgozott ki a társadalombiztosítási tanácsok működésére, jogaira és kötelességeire. Meg lehet állapítani, hogy ezek a szervek mind jobban elvégzik feladatukat. Körülbelül 40–45 000 társadalmi aktívával dolgoznak. Nem kismértékben az ő munkájuknak köszönhető a táppénzes arány csökkenése. Már sok helyen látogatják a beteg munkásokat, tanácsot, segítséget adnak, nagyon sok helyen ők leplezik le a szimulánsokat és fellépnek azok ellen az orvosok ellen, akik a körzetekben az álbetegeket, a szimulánsokat segítik. Mind szélesebb a tömegellenőrzés és ma már elmondhatjuk, hogy demokratikus alapokra helyeztük a társadalombiztosítást.

A vasiparban a decentralizálás 90%-os, a szénbányászatban közel 100%, a textiliparban 94%, a vasútnál pedig 100%. Lényegében végrehajtottuk a társadalombiztosítási juttatások helyi kiutalását, a kisüzemek kivételével. Természetesen ezek az említett szervek ma még sok helyen rosszul dolgoznak, nem értik feladatukat, nem érzik felelősségüket munkájukban, sok még a hiányosság, de megállapítható az állandó fejlődés. Számos tanfolyamot szerveztünk ezen bizottságok számára, ahol kioktatjuk őket feladataikra.

A segélyek kiutalását az [üzemi] [bizottságok] ellenőrzése mellett a bizottságok elnökei végzik el. E téren – széleskörű ellenőrzést folytatunk – úgy látjuk, hogy a visszaélések száma igen ritka. A társadalombiztosítási juttatások széleskörű decentralizálása lehetővé tette, hogy csökkentjük a bürokráciát. Amióta átvettük a társadalombiztosítást, 50%-kal sikerült csökkenteni az ügyek intézésénél a várakozási időt. Sokkal kevesebb a panasz. A családi pótléknál például az üzemi kifizetés óra 1/10-re csökkent a panaszok száma. A fellebbezéseket helyben intézik el a társadalombiztosítási tanácsok. [...] A fizetett apparátust másfél év alatt 1 600-al csökkentettük. Az ügyviteli kiadásokra 1950-ben 62 milliót fordítottunk, 1951-ben pedig 47,8 milliót, 1952-ben a biztosított létszám emelkedése dacára 47 400 000 Ft-ot irányoztunk elő ügyviteli kiadásokra.

Az átszervezés, a decentralizálás előnyeit a következő számok is bizonyítják: 1949-ben egy biztosítotttra jutó évi ügyviteli költség Ft 40,6 volt, 1950-ben ez a költség Ft 28,16-ra csökkent, 1951-ben pedig az első 7 hónapot véve alapul, az egy biztosítotttra jutó ügyviteli költség már csak Ft 18. [...] A Szakszervezeti Tanács természetesen nincs megelégedve ezekkel az eredményekkel, a további decentralizálás, az ügyvitel még olcsóbbá tétele fontos feladatunk lesz 1952-ben is. [...] A táppénzes arány csökkentésével a bürokrácia csökkentésével 1951-ben közel 50 millió forintot takarítottunk meg.

A társadalombiztosítás és a munkavédelem átvétele szükségessé tette, hogy a szakszervezetekben megfelelő osztályokat szervezzünk, amelyek ezt a munkát végzik az üzemek felé. Ez bizonyos létszámemelést és többletkiadást jelent a szakszervezeteknél. [...] Társadalombiztosításra és munkavédelemre függetlenített SZOT és szakszervezeti munkatársak létszáma 270. A társadalombiztosításra és munkavédelemre 1952-re beállított költségvetés, a jelenlegi SZTK nélkül, Ft 4 900 000.

A társadalombiztosítás a következő jogokat biztosítja a munkavállalóknak és családtagjaiknak

Orvosi gyógykezelés, gyógyszerellátás, gyógyászati segédeszköz, gyógyfürdő, kórház, vagy szanatóriumi ápolás, terhességi, gyermekágyi, anyasági, temetkezési segély, táppénz és útiköltség. [...] A biztosítottak családtagjai a fenti szolgáltatásokat megkapják, a pénzsegély kivételével, azonkívül rövidebb szanatóriumi és kórházi beutalást kapnak.

A táppénz ma általánosságban a kereset 65%-a. Akik a munkát önkényesen hagyják el, azoknál 50%. 1952. január 1-től azok a dolgozók, akik két év óta egyhelyben dolgoznak, állami vállalatoknál, keresetük 75%-át kapják meg táppénzben. Ezenkívül az SZTK folyósítja az öregségi, rokkantsági, baleseti, özvegyi és árvai járadékot. Ezeknek a járadékosoknak a száma 410 000. Közülük 330 000 nem dolgozik. Ehhez a számhoz jön még 70 000 vasutas nyugdíjas.

A biztosítottaknak joguk van még családi pótlékra. 1951. júniusi adatok szerint 439 578 munkavállaló 860 667 gyermek után részesült családi pótlékban. A pótlék összege átlagban havi 20 millió forint. Egy gyermekre Ft 18.-, további gyermekenként 4 forinttal emelkedik.

Tájékoztatásul szükségesnek tartom még megemlíteni Rákosi Elvtársnak, hogy a népgazdaságban jelenleg mintegy 40 000 60–64 éves biztosított dolgozik, amelyből 8 000 a nők száma. 65–69 évig közel 20 000 biztosított dolgozik, amelyből 3 000 a nők száma. Ezek a számok azt is mutatják, hogy sikerült ezeket az idősebb munkásokat az üzemekben benntartani. 1927-hez viszonyítva kb. két és félszeresére emelkedett a munkában lévő, 60 éven felüliek száma.

Társadalombiztosítási kiadásokra fordított összegek

1950-ben 1 864 millió, 1951-ben 2 065 000, 1952-ben 2 249 000. Az előirányzott összegeket azonban nem teljes egészében társadalombiztosításra fordítjuk, illetve 1950-ben a költségvetésben biztosított összegekből az állam leemelt 467 millió forintot, 1951-ben pedig havonkénti beütemezéssel 760 millió forintot kell az államkasszába visszafizetnünk. Ebből az állam a biztosított betegek ellátására kb. 350 millió forintot használ fel.

Az állami vállalatok és a magánszektor, a t.sz.cs.-k kivételével, a biztosítottak után a dolgozók keresetének 13%-át fizeti be társadalombiztosítási járulékként. Ebből mi felhasználunk 5%-ot segélyezésre és gyógyszer költségekre, 2 és fél százalékot öregségi, rokkantsági és egyéb járadékokra. Az Egészségügyi Minisztérium kb. két és fél százalékot használ fel az egészségügyi ellátás költségeire, ez összesen 10%, a többit – mint ahogy az előbb kimutattuk – az állam lefölozi. Ha a 13%-ból most kikapcsoljuk az egészségügyi ellátást, illetve arra fordított összegeket, amelyeknek felhasználásába

és ellenőrzésébe mi nem veszünk részt, akkor a társadalombiztosítási feladatok ellátására mi a 13%-ból 7 és fél százalékot használunk fel. Itt valamit változni fog a helyzet az új nyugdíjtörvény bevezetésével. Ugyanis ezek a költségek is nálunk jelentkeznek, mi utaljuk át az Állami Nyugdíjintézetnek.

Most készítünk javaslatokat arra vonatkozóan, hogy szakmánként állapítsuk meg a társadalombiztosítási járulékkulcsokat, az említett feleslegek ne a mi költségvetésünkben legyenek. Ez annál is inkább fontos, mert ma már a társadalombiztosítás decentralizálásánál az üzemekben látták a társadalombiztosítási tanácsot és mindjobban látják a dolgozók is, hogy a 13%-os járulékkulcsból ők csak 7 és ½%-ot használnak fel. De a társadalombiztosítási alappal való gazdálkodás szempontjából is fontos, hogy most, amikor 1951–52-ben az üzemi költségvetések rendszerére térünk át, ne legyenek nagy feleslegek lent az üzemeknél, hanem a megszabott kulcsok alapján gazdálkodjunk. Ez ösztönöz a takarékosagra, az állam pénzével való felelős gazdálkodásra. Azt is javasoljuk, hogy azokat a társadalombiztosítási tanácsokat, amelyek jól gazdálkodnak, a megtakarításokból jutalmazzuk, illetve a társadalombiztosítási tanács szociális, kulturális beruházásokra fordítson bizonyos összegeket, vagyis tegyük érdekeltté az üzemi szerveket abban, hogy kevesebb legyen a táppénzesek száma, minél kevesebb család forduljon elő, hogy takarékoskodjanak, mert ez az üzem munkásságának hasznára válik, ma pedig bő költségvetési keret van, látják, hogy milyen feleslegek vannak és ez nem ösztönöz a takarékosagra.

T.sz.cs.-k társadalombiztosítása

1951. szeptemberig mintegy 97 000 t.sz.cs. tagja van a társadalombiztosításnak. A t.sz.cs.-knél minden tag után Ft 6-ot fizetnek havonta. Ez egy igen előnyös biztosítás. A Ft 6-ért orvost, gyógyszer, kórházi ápolást kapnak a biztosítottak és családtagjaik. [...] A t.sz.cs. tagság érdeklődést mutat a társadalombiztosításba való belépés iránt, bár sok helyen azt kérik, hogy gyógyászati segédeszközt és útiköltséget is biztosítsunk számukra. A jelenleg érvényben lévő Ft 6-os havi járulék ráfizetéssel jár. Javasoljuk, hogy 1952-ben ezt emeljük fel Ft 8-ra.

Mezőtúron, Túrkevéen, Karcagon olyan tendencia mutatkozik, hogy növekszik a belépők száma és azok száma, akik orvoshoz mennek. A túrkevei „Harcos” termelőszövetkezetben, amelynek 376 tagja van, július 1–16. között 110 beteglapot adtak ki. Most megvizsgáljuk közelebbről ezekben a városokban a betegellátást, a társadalombiztosítás kérdéseit, s a vizsgálat után viszünk javaslatot a Párt elé.

[...]

A társadalombiztosítási munkában – amint a felsoroltak is mutatják – értünk el jelentős eredményeket, bár meg kell mondanom, hogy a szakszervezeti vezetők még mindig sok tekintetben nem értik ennek a munkának a fontosságát, mit jelent intézni nap mint nap a dolgozók ügyeit. [...] Régebben a társadalombiztosítási munka majdnem minden szakszervezetben szociáldemokrata reszort volt. A mi elvtársaink nagyon nehezen tanulják meg ezt a munkát és a munka oroszlánrészét legszívesebben a Szaktanácsra bízák. Sok esetben még arra sem vesznek fáradságot, hogy az új rendeleteinket, a társadalombiztosítási munka továbbfejlesztésére vonatkozó szabályzatokat megtanulják.

A népi demokráciák közül, úgy látom, hogy mi tettük meg a legmerészebb lépést a társadalombiztosítás átszervezésére. A csehek, lengyelek és a román szakszervezetek ez irányú munkája sok tekintetben gyengébb a miénknél. A cseh szakszervezetek nemrég tanulmányozták nálunk ezt a munkát. Gerő elvtárs engedélyével megküldtük nekik rendeleteinket, törvényeinket, az átszervezésre vonatkozó határozatainkat. [...] A közelmúltban átdolgoztuk a régi társadalombiztosítási jogszabályokat. Jelentős mértékben leegyszerűsítettük a régieket, a szakszervezeti vezetés és az aktívák számára áttekinthetőbbé tettük az új jogszabályokat.

Ami a társadalombiztosítási apparátusokat illeti, Budapesten és vidéken egyben politikai tisztogatás is volt a leépítés. Javult az apparátusban a munkások arányszáma. Jelenleg 51%. De még nem mondhatjuk azt, hogy Huszár Aladár és Peyer protekciósa-
it kiraktuk a társadalombiztosításból. Elég sok régi vágású biztosítási szakember van még a társadalombiztosítás területén, de meg kell mondjam, hogy itt új káderek igen lassan nőnek. Az egyetemektől ilyen irányú segítséget nem kaptunk és ezért átmene-
tileg a régi szakemberek egy részét kellett alkalmazni. Mi most azon dolgozunk, hogy tovább egyszerűsítsük az apparátust, bizonyos idő után tovább építsük le a bürokráciát. A fő gondunk most az, hogy az üzemi társadalombiztosítási szerveket megszilárdítsuk, önállóvá tegyük, olyan szervekké fejlesszük, amelyek szakszerűen és rövid idő alatt elintézik a munkások ügyeit, panaszait.

A fentiekben kívántam tájékoztatni Rákosi Elvtársat a társadalombiztosítás hely-
zetéről, azokról a munkákról, amelyeket e téren az utóbbi esztendőben végeztünk. Számos kérdésről, amelyet, mint javaslatot vetettünk fel, még Gerő elvtárssal kell tárgyaljunk. Gerő elvtárs megígérte, hogy a közeljövőben lehetőséget ad arra, hogy különböző problémáinkat megvitassuk.

Budapest. 1951. október 26.

3.2.3. Piaci viszonyok és állami szektor

VERES PÉTER

A paraszti jövő

Budapest, 1948, Sarló. 91–93., 109–111.

Veres Péter (Balmazújváros, 1897. január 6. – Budapest, 1970. április 16.) népi író, politikus. 1917-ben katonaként harcolt az I. világháborúban. 1919-ben a balmazújvárosi direktórium és földosztó bizottság tagjává választották. Még ebben az évben román hadifogságba esett. Hadifogságból hazatérve, 1920-ban egy évi fogházbüntetésre